

Nr 77

Av fru Sandström, om utredning beträffande Svenska skifferoljeaktiebolagets framtida verksamhet.

I bilaga 12 till årets statsverksproposition, tionde huvudtiteln, lämnas en redogörelse för Svenska skifferoljeaktiebolaget. Redogörelsen ger anledning till en närmare granskning av vissa omständigheter kring detta bolag. Såsom i propositionen framhålles bildades bolaget 1941, och dess uppgift var att under dåvarande krisförhållanden bidra till försörjningen av flytande bränsle. Sedan kriget upphört och import av olja och bränsle upptagits på normalt sätt, kom frågan om bolagets fortsatta verksamhet i blickpunkten. Det ansågs emellertid då att bolaget skulle fortsätta sin verksamhet.

Samma spörsmål anmälde sig omkring 1957 och ledde till att en utredning tillsattes 1958, skifferoljeutredningen. Innan spörsmålet om denna utredning här närmare upptages till granskning, må några data ur bolagets utveckling före 1958 anföras. År 1954 begärde bolaget bemyndigande att uppföra en ammoniakfabrik. Den planerade anläggningen beräknades då till ca 20 milj. kronor. Detta belopp skulle bolaget erhålla i lån av KF, ehuru självfallet med statlig borgen. I realiteten iklädde sig härmed staten en skuld till KF. Lånegarantien beviljades till 20 milj. kronor »eller det högre belopp» som erfordrades genom avtal med KF:s dotterbolag i Köping, Svenska salpeterverken. (Skulden till KF uppgår nu till drygt 30 milj. kronor.) Samma år som denna lånegaranti beviljades, erhöll skifferoljebolaget också ekonomiskt stöd på annat sätt, nämligen genom en skattelättnad med 25 öre per liter bensin.

När bolaget senare, för bara ett par år sedan, begärde nya kapitaltillskott beviljades också ytterligare lånegarantier, men samtidigt anmälde vederbörande statsråd att en utredning borde tillsättas för att utröna bolagets fortsatta verksamhet och möjligheter. Enligt direktiven borde denna utredning klarlägga »företagets räntabilitetsutsikter vid olika utvecklingsalternativ, som de sakkunniga kan finna realistiska». Samtidigt skulle då också de härvidlag nödvändiga investeringskostnaderna och övriga kapitaltillskott vid olika alternativ närmare preciseras. Utredningen skulle bedrivas »skyndsamt». Anledningen härtill var bl. a. att bolagets dåvarande bensinskatteeftergift utlöpte den 30 juni 1959. »I god tid dessförinnan bör sålunda i vart fall preliminära resultat eller delresultat av utredningsarbetet redovisas, i den mån resultaten har betydelse för prövningen av spörsmålet om fortsatt bensinskatteeftergift.»

I berättelsen till 1959 års riksdag redovisar utredningen att den hållit tre sammanträden under 1958 och att den avsåg att avsluta arbetet under 1960. I berättelsen lämnas intet besked om huruvida man avlämnat något delbetänkande eller något yttrande. I den nu föreliggande berättelsen till 1960 års riksdag lämnas heller inte något besked om huruvida yttrande eller delbetänkande av vikt för bensinskattefrågan avlämnats. Bolaget åtnjuter nu emellertid förlängd bensinskattelättnad. Och nu utlovas att utredningens arbete skall vara färdigt under 1962.

I statsverkspropositionen redovisas att skifferoljebolaget tillsammans med utredningen ingivit en skrivelse i september 1959, vari begäres att 4 milj. kronor må anvisas över budgeten för »försök i teknisk skala med pyrolos- och förgasningsförfarande för nyttiggörande av skifferstybb». Denna försöksverksamhet säges inte kunna finansieras på annat sätt än genom medelsanvisning av staten. Några kostnadsberäkningar har emellertid inte kunnat göras. Man tror emellertid från bolagets och utredningens sida, att 4 milj. kronor skulle vara ett »lämpligt rambelopp».

Propositionens redogörelser är emellertid mycket knapphändiga, vilket kan sägas vara utmärkande för de flesta redogörelser som lämnas över de statliga bolagens verksamhet och förhållanden. Ur andra publikationer och uttalanden kan man möjligen komplettera propositionens uppgifter. På detta sätt har kunnat inhämtas att vad man syftar till torde vara konstruktionen av ett skiffereldat ångkraftverk på 150 MW och att detta skulle vara ett av de alternativ man arbetar med inom utredningen. Innan man kommer så långt, skulle det alltså behövas en försöksverksamhet av ett »utvecklingskraftverk» på ca 10 MW. I ett uttalande av en av utredningens ledamöter heter det bl. a.: »Skall någon betydande förbättring i det ekonomiska utbytet av Skifferoljebolagets verksamhet kunna vinnas kan detta endast göras genom omfattande tekniska åtgärder.» Det säges vidare att denna väg till nyproduktion av kraft på det sätt man tänker sig är komplicerad. Det heter härom bl. a. att »vissa speciella problem föreligger vid skifferförbränning, av vilka den höga svavelhalten i rökgaserna är mest uppmärksammas». Det heter vidare, att »den höga askhalten i bränslet skapar även nya problem för ångpannekonstruktören och även sett ur deras synpunkt är en skiffereldad ångpanna en tekniskt komplicerad anläggning som man inte utan vidare ger sig på att bygga i fullstor skala».

Det är sålunda ganska vanskliga problem man nu vill ge sig in på. Och här anmäler sig omedelbart en fråga: *Varför* söker man sig till sådana alternativ? Svaret kan endast bli ett. Utredarna har fattat sin uppgift så att de till varje pris skall söka nya uppgifter för skifferoljebolaget och i detta sökande också försöka finna en väg till nedbringande av bolagets förluster. Om man läser direktiven noggrant, leder detta studium till att utredarna går de vägar direktiven dragit upp. Någon tanke på ett alternativ för *avveck-*

ling av rörelsen i Kvarntorp har inte uppkommit och föresvävade heller inte departementschefen när han utformade direktiven.

Tanken på att successivt avveckla rörelsen i Kvarntorp och härvid i första hand olje- och bensintillverkningen är emellertid något som i dagens läge förefaller en utomstående betraktare såsom ganska självklar. Bolaget i fråga är en typisk krisföreteelse, som under en avspärningstid gjorde tjänst i folkhushållet med en produktion, för vilken kostnaderna då spelade mindre roll. Beredskapssynpunkten var övervägande. Men att i fredstid och ännu femton år efter krigets slut vidmakthålla en verksamhet av detta slag och dessutom med alla medel försöka finna nya möjligheter till ytterligare verksamhetsgrenar enbart för verksamhetens egen skull måste betecknas som betänkligt. Beredskapsmomentet kan självfallet också i dag anföras, men i dagens läge står det dock annorlunda till än omedelbart efter kriget. De nya möjligheter till oljelagring som nu finns och även utnyttjats under senare år torde göra att beredskapsmomentet har mindre slagkraft, i synnerhet som skifferoljebolaget även vid full kapacitet dock endast producerar en mycket liten del av vårt lands nuvarande behov av flytande bränsle. Det kan naturligtvis också framhållas att industrierna bör bibehållas och utvecklas för att staten skall kunna rädda något av det investerade kapitalet. Men en sådan politik kan sannolikt leda till ständigt nya förluster och ständigt nya behov av investeringar. Sedda mot bakgrunden av den större marknad vi nu för vårt lands del är medlemmar i, får dessa spörsmål ännu djupare perspektiv.

Av de avgivna verksamhetsberättelserna under senare år framgår att bolaget brister i ekonomisk stabilitet. Departementschefen uttrycker emellertid i statsverkspropositionen tillfredsställelse över bolagets produktionsresultat. Men de förbättrade produktionsbetingelserna anses av departementschefen ändå inte räcka till att »en ur affärsmässiga synpunkter godtagbar räntabilitet skall kunna uppnås». För att komma därhän behövs, säges det, »ytterligare åtgärder», något som erfarenhetsmässigt måste betyda påspädning av kapital i ena eller andra formen.

Någon medelsanvisning med anledning av den nämnda skrivelsen vill emellertid departementschefen inte nu föreslå. Däremot antydes att frågan om medel till bolaget senare skall prövas.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att ytterligare något studera årets verksamhetsberättelse från bolaget. Här säges, att »oljehalten» i skiffret varit lägre under verksamhetsåret än tidigare. (Här bör kanske påpekas, att skiffren inte »innehåller» olja, utan denna bildas under uppvärmningsprocessen.) Temporära svårigheter har under året uppkommit vid Ljungströmfältet, något som verkat störande på den totala produktionen. Gasleveranser till utomstående har upphört. Vid ammoniakfabriken har man endast haft en »reducerad drift», beroende på att »avnämaren (KF) av bolagets

produktion icke uppnått mot fabriken kapacitet svarande full avsättning». Ammoniakfabriken förefaller sålunda vara överdimensionerad.

Det upplyses vidare i senaste verksamhetsberättelsen att priserna på oljor under senaste verksamhetsår kraftigt reducerats beroende på överproduktion på världsmarknaden och sänkta tankfrakter. Även priset på bensin har sjunkit. Svavelpriserna har sänkts väsentligt under inflytande av sänkta frakter och nya produktionskällor. Ammoniakpriset, som enligt avtal med köparen — KF — är indexbundet till bl. a. kol- och kokspriserna, har reducerats som en följd av sänkta världsmarknadspriser på kol och koks.

Denna uppräknig av kända omständigheter, som göres i bolagets verksamhetsberättelse för att förklara varför resultatet måste bli dåligt ekonomiskt sett, verkar som en uppräknig av alla de olyckor bolaget råkat ut för. I själva verket är dessa fakta inga olyckor utan följderna av den världsmarknadskonjunktur och utveckling, som med den allt större anknitning till marknaden vi nu eftersträvar också bör kunna ge oss de fördelar, som står till buds. Vad som är en olycka i detta sammanhang, det måste vara att vi i detta statliga företag envisas med att upprätthålla en irrationell och dyr produktion av varor, som vi för billigare pris kan erhålla på världsmarknaden.

Inför detta återkommer spørsmålet om man inte i stället för att med ljus och lykta söka efter nya verksamhetsgrenar på ännu outforskade områden skulle söka efter vägar för en successiv avveckling. En allomfattande och förutsättningslös utredning i denna riktning skulle kanske kunna komma fram till lösningar, godtagbara för såväl staten-ägaren som de anställda. En viss forskning kunde möjligen även i fortsättningen kunna knytas till Kvarntorp, och den utveckling som ges möjlighet till i samband med atomenergiens uppbyggnad bör också tillvaratas.

Med hänvisning till vad här sålunda anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en utvidgad och förutsättningslös utredning av skifferoljebolagets framtid med sikte på en förnuftig inskränkning av dess verksamhet.

Stockholm den 22 januari 1960

Ragnhild Sandström